

Temat	Głos opery – głosem sprzeciwu wobec zaborcy?
Grupa wiekowa	13-15 lat
Czas trwania	90 minut (45 min. historia + 45 min. historia lub język polski)
Przedmiot	historia, język polski
Cele zajęć	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• charakteryzuje formy represji zaborców po powstaniu styczniowym,• wyjaśnia i opisuje metody działania zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej,• definiuje pojęcia: germanizacja, kulturkampf, rusyfikacja, autonomia galicyjska,• porównuje i charakteryzuje warunki życia społeczeństwa w trzech zaborach w II połowie XIX wieku (uwzględniające możliwości prowadzenia działalności społecznej, kulturalnej, edukacyjnej),
Metody i formy	praca z mapą, ćwiczenia improwizacyjne, dyskusja, praca z tekstem, rozmowa kierowana,
Środki dydaktyczne	<ul style="list-style-type: none">• nagranie fragmentu opery Stanisława Moniuszki <i>Straszny dwór</i> (Aria z kurantem (Aria Stefana) – nr 13, scena IV aktu III – recitativo Cisza dokoła, noc jasna, czyste niebo oraz aria Boże mój, melodia ta... Wykonanie: Stefan – Piotr Beczała, Orkiestra Teatru Wielkiego – Opery Narodowej w Warszawie https://www.youtube.com/watch?v=BZBOJ45h7nA• komputer oraz głośniki niezbędne do odtworzenia fragmentu opery Stanisława Moniuszki (lub odtwarzacz CD oraz płyta CD z nagraniem utworem)• kilka (6-9) sztuk taśmy malarskiej,• przybory do pisania – flamastry, markery, długopisy,• 30 kartek formatu A4 w trzech kolorach (niebieski, żółty, zielony),• plik (bloczek) kartek samoprzylepnych,• przybory do pisania – markery, flamastry, długopisy, ołówki,• stoper lub telefon komórkowy z funkcją mierzenia czasu,• mapa polityczna (ścienna) – ziemie polskie pod zaborami; podział ziem polskich po 1815 roku; zasięg działań zbrojnych podczas powstania styczniowego,• kilkanaście kopii fragmentu libretta <i>Straszny dwór</i> Jana Chęcińskiego – scena IV aktu III opery (Aria z kurantem – nr 13) – załącznik nr 1,• streszczenie libretta opery <i>Straszny dwór</i> (muzyka: Stanisław Moniuszko, libretto: Jan Chęciński) – załącznik nr 2,• fragment partytury <i>Straszny dwór</i> Stanisława Moniuszki – scena IV aktu III opery (Aria z kurantem – nr 13) – załącznik nr 3.
Utwory Stanisława Moniuszki	<p>Aria Stefana z III aktu (<i>Boże mój, melodia ta...</i>) wraz z poprzedzającym ją recytatywem (<i>Cisza dokoła, noc jasna, czyste niebo</i>) jest jednym z najbardziej znanych fragmentów z opery <i>Straszny dwór</i> Stanisława Moniuszki (libretto – Jan Chęciński), której prapremiera miała miejsce 28 września 1865 roku w Teatrze Wielkim w Warszawie.</p> <p><i>Straszny dwór</i> powstał na początku lat 60. XIX wieku, a jego pierwsze wykonanie miało miejsce po klęsce powstania styczniowego. Dlatego interpretatorzy twórczości Moniuszki wzięli za pewnik, że opera powstała jako reakcja na wzmożony ucisk zaborców po przegranej zrywem narodowowyzwoleńcym. Argumentem przemawiającym za tą tezą był także zakaz wystawiania <i>Straszny dwór</i> wydany przez carską cenzurę. Po wnikliwych badaniach okazało się jednak, że prace nad dziełem zakończyły się jeszcze przed wybuchem powstania, co jednak nie wpłynęło znacząco na recepcję opery Moniuszki.</p> <p>Aria Stefana z III aktu opery (zwana także w teatralno-muzycznej tradycji <i>Arią z kurantem</i> – od zastosowanej przez Moniuszkę melodii imitującej kuranta zegarowego) stała się podczas prapremiery <i>Straszny dwór</i> wielką manifestacją narodową, ponieważ obecna na widowni publiczność zinterpretowała słowa arii jako wspomnienie niepodległej Rzeczypospolitej, zniknięcie Polski z politycznej mapy Europy. Muzyka Moniuszki oraz tekst Chęcińskiego okazały się tym bardziej bolesne, że widownia doskonale pamiętała o niedawnych działaniach narodowowyzwoleńczych podczas powstania styczniowego (1863-1864).</p>
Aranżacja przestrzeni	Przestrzeń klasy z rozsuniętymi ławkami i krzesłami / mała sala gimnastyczna / aula szkolna / dość duża przes Przestrzeń klasy z rozsuniętymi ławkami i krzesłami lub aula szkolna. Na stojaku zawieszona mapa ścienna (Ziemie polskie pod zaborami; podział ziem polskich po 1815 r.; zasięg działań zbrojnych podczas powstania styczniowego). trzeń o płaskiej powierzchni.
Krótki opis scenariusza	Zajęcia wprowadzają uczniów w tematykę komizmu (oraz satyry) w tekście literackim oraz utworze wokalnoinstrumentalnym. Jednocześnie porządkują wiadomości z zakresu rodzajów literackich (liryki, epiki i dramatu), poprzez aktywne działanie, włączając ćwiczenia teatralne. Uczniowie wskazują podobieństwa w środkach artystycznego obrazowania w literaturze oraz muzyce. Scenariusz może być realizowany w klasie V, VI lub VII podczas zajęć języka polskiego lub muzyki.

Krótki opis scenariusza

Na zajęciach uczniowie wyjaśniają i opisują metody działania zaborców wobec mieszkańców dawnej Rzeczypospolitej poprzez szereg ćwiczeń, wykorzystujących techniki pedagogiczno-teatralne. Poprzez twórcze działanie oparte na pracy w grupie uczestnicy zajęć porównują i charakteryzują warunki życia Polaków w trzech zaborach na płaszczyźnie społecznej, gospodarczej i kulturowej. Scenariusz dedykowany do realizacji w klasie VII podczas zajęć historii jako lekcja podsumowująca (lekcja powtórzeniowa). Druga część zajęć dedykowana jest na zajęcia języka polskiego lub historii. Ważne, by lekcje następowały po sobie – następuje wówczas kontynuacja omawianych treści. Scenariusz może być również zrealizowany na zajęciach szkolnego koła historycznego lub może stać się podstawą do zaprogramowania interdyscyplinarnego projektu edukacyjnego z pogranicza języka polskiego oraz historii. Po odpowiednim zmodyfikowaniu i wzbogaceniu treści o pojęcie mowy ezopowej, scenariusz może być także wykorzystany podczas zajęć języka polskiego (w kontekście „Lalki” Bolesława Prusa, „Nad Niemnem” Elizy Orzeszkowej, „Legendy żeglarskiej” Henryka Sienkiewicza).

I Działania wstępne – przed lekcją

1. Praca domowa na poprzednich zajęciach

Na poprzedniej lekcji poinformuj uczniów, że kolejne zajęcia będą podsumowaniem dotychczasowej wiedzy na temat działań narodowowyzwoleńczych na ziemiach polskich w XIX wieku. Poproś uczniów by na kolejną lekcję powtórzyli materiał z zajęć poświęconych wskazanej problematyce. Zapoznali się z fragmentem z podręcznika historii – tematem, poświęconym życiu gospodarczemu i społeczno-kulturalnemu pod zaborami. Zasugeruj uczniom, by szczególną wagę przywiązali do kwestii języka, którym posługiwano się w poszczególnych zaborach, a także życia gospodarczego i społeczno-kulturalnego pod zaborami (m.in. edukacji, kultury oraz metod i sposobów walki o polskość).

Przed zajęciami przygotuj salę – rozsuń ławki i krzesła w taki sposób, by zapewnić dość dużą płaską powierzchnię. Na stojaku (lub tablicy) umieść co najmniej jedną mapę ścienną: ziemie polskie pod zaborami; podział ziem polskich po 1815 roku; zasięg działań zbrojnych podczas powstania styczniowego. Po dzwonku zaproś uczniów do sali.

II Przebieg lekcji

1. Speed dating / speed meeting – 20 minut

Podziel uczniów na trzy grupy – każda z grup reprezentuje społeczność polską na terenie określonego zaboru. Rozdaj uczniom po jednej kartce oraz flamastrze (lub długopisie, markerze) – społeczności każdego z zaborów przyporządkuj określony kolor kartek (np. żółte kartki – zabór rosyjski, niebieskie – pruski, zielony – austriacki). Poproś ich o to, by w ciągu 5 minut spisali na kartce pytania, które chcieliby zadać ludziom żyjącym w XIX wieku, w okresie zaborów. Zasugeruj, by były to pytania dotyczące m.in.:

- języka, jakim posługują się na co dzień,
- języka, jakim posługują się w urzędach,
- szkoły pod zaborami,
- instytucji kultury,
- miasta, w którym mieszkają,
- wydarzeniom społeczno-politycznym, które miały miejsce w XIX wieku na ziemiach polskich, itd.

Następnie wytłumacz, że kolejne ćwiczenie oparte jest na prostym schemacie speed dating (speed meeting) – szybkich randek (spotkań), podczas których uczestnicy odbywają ze sobą krótkie rozmowy po to, by zdobyć informacje na temat drugiej osoby. Zapowiedz, że przed uczestnikami dwie rundy trwające po 5 minuty – w tym czasie każdy uczeń znajduje osobę, posiadającą inny kolor kartki i rozpoczynają rozmowę, podczas której starają się uzyskać, jak najwięcej informacji na temat życia pod zaborami w XIX wieku. Na przygotowanych kartkach uczestnicy warsztatu mogą sporządzać notatki.

Rozpocznij ćwiczenie i równocześnie włącz stoper. Po upływie 180 sekund poproś o to, by zapadła cisza. Odlicz do trzech i rozpocznij kolejną rundę – uczniowie w tym czasie znajdują osobę, z innym kolorem kartki i rozpoczynają następną wymianę pytań i odpowiedzi.

Po zakończeniu zadania poproś uczniów, by zbliżyli się do stojaka z mapą.

2. Mapa w mapie – 25 minut

Poproś uczniów, by dokładnie przyjrzeni się rozwieszanej mapie (lub mapom). Zasugeruj, by zwrócili uwagę na główne ośrodki gospodarcze, przemysłowe, społeczno-kulturowe w każdym z zaborów (główne miasta, sieć kolejowa, itd.).

Poinformuj ich, że następane zadanie polegać będzie na tym, by starali się jak najwierniej odwzorować terytorium dawnej Rzeczypospolitej (uwzględniając podział na ziemie zaanektowane przez zaborców) za pomocą taśmy malarskiej. Uczniowie mają do dyspozycji całą podłogę w sali lekcyjnej. Każda grupa (zgodnie z kolorem swoich kartek) stara się obrysować (wykleić) za pomocą taśmy malarskiej granice określonego zaboru – w ten sposób wspólnie stworzycie na podłodze własną mapę ziem polskich w okresie zaborów, którą będziecie uzupełniać informacjami, które udało się zebrać podczas poprzedniego ćwiczenia.

Po zakończeniu wyklejania mapy na podłodze, zachęć uczniów do tego, by zaznaczyli na mapie główne miasta poszczególnych zaborów. Następnie grupy na podstawie zebranych informacji z ćwiczenia speed dating / speed meeting przygotowują mapy myśli związane z warunkami życia społeczeństwa w trzech zaborach.

Rozdaj uczniom plik karteczek samoprzylepnych, a następnie poproś, by zapisali na nich informacje, które z ich punktu widzenia wydają się ważne podczas opisywania życia w poszczególnych zaborach. Swoje propozycje uczniowie mogą zapisywać w postaci hasła, słów-kluczy, ewentualnie krótkich zdań.

Gdy uczniowie skończą zapisywać hasła, grupy tworzą swoje mapy myśli na mapie wyklejonej na podłodze. Zasugeruj uczniom, by układali swoje karteczki w taki sposób, by kolejne hasła łączyć ze sobą w grupy znaczeń, hasła skupione wokół szerszego pojęcia (możesz zasugerować kręgi tematyczne – np. język urzędowy, język codzienny, edukacja, kultura – twórcy literatury, malarstwa, teatru, muzyki, autonomia, główne ośrodki społeczno-gospodarcze, istotne wydarzenia społeczno-polityczne).

Po zakończeniu tworzenia map myśli, poproś uczniów, by przyjrzeni się efektom ich pracy, a następnie usiądźcie wszyscy w kręgu na podłodze. Poproś kolejne grupy o krótkie skomentowanie swoich map myśli. Zachęć uczniów z pozostałych grup do tego, by włączyli się do rozmowy, dopowiadali. W trakcie rozmowy zapytaj uczniów, czy przypominają sobie pojęcia germanizacji, kulturkampfu, rusyfikacji, autonomii (galicyjskiej) – w razie wątpliwości wytłumacz uczniom te pojęcia.

Ważne jest to, by w trakcie rozmowy pojawił się aspekt podobieństw i różnic w stosowanych przez zaborców metodach działań wobec mieszkańców dawnej Rzeczypospolitej oraz charakterystyka warunków życia społeczeństwa w trzech zaborach w II połowie XIX wieku.

Pod koniec rozmowy zapytaj uczniów, czy znają istotne wydarzenie społeczno-polityczne, które doprowadziło około połowy XIX wieku do zaostrzenia form represji zaborców wobec społeczności polskiej. Czy potrafią scharakteryzować te formy represji? W jaki sposób postępowali zaborcy? Czy znają teksty kultury, które opisują te wydarzenia (literatura, malarstwo, teatr)? W razie potrzeby podaj kilka przykładów.

3. Dalekosiężne skutki powstania – 20 minut

Poproś uczniów o to, by wskazali inne, dalekosiężne skutki powstania styczniowego. W tym celu mogą wykorzystać wyklejoną na podłodze mapę ziem polskich pod zaborami. Podziel uczniów na 4 grupy – zadaniem każdej z nich będzie spisanie na małych karteczkach samoprzylepnych dalekosiężnych skutków powstania styczniowego (politycznych, społecznych, gospodarczych) i umieszczenie ich w odpowiednim miejscu na mapie. Warto, by poniższe zagadnienia znalazły się w przestrzeni wyklejonej mapy:

- zniesienie autonomii Królestwa Polskiego (Kraj Przywiślański, znika określenie 'polskie')
- zsyłki na Syberię,
- zamykanie powstańców oraz wspierających powstanie w więzieniach rosyjskich,
- egzekucje powstańców (kilkaset wyroków śmierci),
- powstanie zabajkalskie (1866 r.)
- częściowa emigracja ludności z ziem polskich,
- konfiskata majątków powstańców,
- uwłaszczenie chłopów na terenie zaboru rosyjskiego,
- wzrost świadomości narodowej w społeczeństwie polskim,
- wzmożenie (zaostrzenie) procesów rusyfikacyjnych (szczególnie: administracja i szkolnictwo, kultura).

Podsumuj wspólnie z uczniami tę część działań. Zaznacz, że wzrost świadomości narodowej wśród społeczeństwa polskiego spowodował wzmożoną refleksję na temat pojęcia narodu, zbiorowości oraz tożsamości narodowej, czego efektem jest wiele tekstów kultury z tego okresu, które zakorzenione są w problematyce narodowościowej – przykłady można znaleźć zarówno w malarstwie (twórczość Artura Grottgera), literaturze (proza pozytywistyczna, wiersz Kornela Ujejskiego *Na zgon rozstrzelanych w Irkucku*), jak i teatrze – w tym teatrze operowym, który był wówczas bardzo popularny.

4. O cenzurze – 25 minut

Rozdaj uczniom fragmenty libretta Jana Chęcińskiego do opery *Straszny dwór* Stanisława Moniuszki (*Aria z kurentem* z III aktu – załącznik nr 1). Poinformuj uczniów, by symultanicznie śledzili tekst recytatywu oraz arii Stefana z opery *Straszny dwór* podczas słuchania wykonania tego utworu. Zadanie uczniów będzie próbą odpowiedzi na pytanie – dlaczego w zaborze rosyjskim zakazano publicznego wystawiania tej opery?

- Po odtworzeniu nagrania rozpocznij z uczniami dyskusję na temat wysłuchanego fragmentu opery:
- Co mogło nie spodobać się zaborcy? (Czy na pierwszy rzut oka pojawiają się w tym fragmencie konkretne zdania, wyrazy, stwierdzenia „zakazane”?) Które to zdania, stwierdzenia? Dlaczego?
- Dlaczego wyraz 'Matka' pisany jest przez librecistę Jana Chęcińskiego wielką literą? Co może to oznaczać?
- Prapremiera (pierwsze wykonanie na świecie) *Straszny dwór* odbyła się 28 września 1865 roku w Teatrze Wielkim w Warszawie. Jakie wydarzenia polityczne miały miejsce w nieodległym czasie? Jakie wydarzenia polityczne poprzedzały premierę *Straszny dwór* Stanisława Moniuszki?
- Jak zmieniła się sytuacja w zaborze rosyjskim po klęsce powstania styczniowego? Co uległo zmianie? W jaki sposób? Na jakich płaszczyznach? (Kraj Nadwiślański, Kraj Przywiślański, zniesienie autonomii Królestwa Polskiego)

- Jak możemy zinterpretować fragmenty utworu:

Matko, moja miła!

O, Matko moja miła!

Po twym zgonie, w ojca łonie

skonał ten serdeczny śpiew...

Serdeczny śpiew...

Słyszę, jak rodzic tę pieśń swobodnie nuci,

gdy za najświętszą sprawę śpieszy oddać krew...

Widzę, jak matka niepewna, czy on wróci,

wzywa Boga,

prosi Boga,

by łagodził wojny gniew!

Matko moja miła!

Gdyś nas osierociła,

po Twym zgonie, w ojca łonie

skonał ten serdeczny śpiew...

Serdeczny śpiew...

- Kim jest Matka, o której wielokrotnie wspomina Stefan w swojej arii? Jak możemy ją interpretować? Słuszne będzie stwierdzenie, że Matka to Polska? Ojczyzna? Dlaczego?
- W jaki sposób napisanie i wystawienie dzieła operowego można uznać za formę sprzeciwu wobec zaborcy? Czy opera może być uznana za artystyczną broń w walce z zaborcą? Dlaczego?
- Dlaczego zaborca zabronił publicznego wystawiania dzieła Moniuszki w Teatrze Wielkim? Jak nazywamy taką kontrolę (gdy władza – świecka bądź religijna – zabrania wydawania niektórych książek, monitoruje gazety, spektakle, koncerty muzyczne, wystawy malarstwa)?

Staraj się przekazać uczniom informacje dotyczące prapremiery *Strasznego dworu* w Teatrze Wielkim w Warszawie. Możesz krótko streścić akcję dzieła – załącznik nr 2. Zaznacz, że przedstawienie zostało zdjęte z afisza już po trzecim przedstawieniu przez carską cenzurę. Zaborca uznał wątki narodowe za zbyt niebezpieczne – dwa i pół roku wcześniej stłumiono powstanie styczniowe. Moniuszko żył jeszcze do 1872, ale dzieło nie doczekało się wystawienia przed jego śmiercią. Ponownie operę wystawiono w Teatrze Wielkim dopiero w 1885 roku.

Na zakończenie zajęć, porozmawiaj z uczniami na temat cenzury w życiu publicznym:

- W jaki sposób cenzura może być uznana za formę represji? Jakie jest główne zadanie cenzury? Jak nazywa się osoba, która jest odpowiedzialna za cenzurowanie treści niewygodnych dla władzy?
- Czy współcześnie spotykamy się z formami cenzury? Tak? Nie? Jakimi? Kiedy? Dlaczego?

5. Praca domowa

Poproś uczniów, aby w dostępnych zasobach wiedzy sprawdzili, czy w historii Polski pojawiały się jeszcze inne przypadki cenzurowania dzieł malarskich, literackich, teatralnych lub operowych? Każdy z uczniów przygotowuje jeden przykład:

- imię i nazwisko autora (autorów),
- tytuł dzieła,
- rok wydania, (publikacji, prezentacji, wystawienia),
- przyczyny ocenzurowania dzieła.

Bibliografia

1. Radosław Okulicz-Kozaryn, *Narodowy kompozytor nieistniejącego kraju. Stanisław Moniuszko i wskrzeszenie Wielkiego Księstwa Litewskiego*, [w:] *Teatr muzyczny Stanisława Moniuszki*, pod red. M. Dziadek, E. Nowickiej, Poznań 2014, s. 155-183.
2. *Teatr operowy Stanisława Moniuszki*, pod red. E. Nowickiej, M. Jabłońskiego, Poznań 2005.
3. *Straszny dwór – program teatralny*, Teatr Wielki – Opera Narodowa, Warszawa 2015.

Straszny dwór

(fragment – scena IV, akt III opery, nr 13 – Aria z kurantem)

muzyka: Stanisław Moniuszko

libretto: Jan Chęciński

recitativo

Cisza dokoła, noc jasna, czyste niebo...
Księżyc płynie swobodnie po przestrzeni bez
chmur...
Tajemnych uczuć niepojęta władza
odbiera sen, tęsknotę naprowadza.
Sercu marzenie staje się potrzebą...
Tak, tak! To straszny, bardzo straszny dwór!
Prawdę mówił Maciej stary – są tu strachy, są tu
czary!
Ten niepokój nieustanny,
myśl o wzroku pięknej Hanny
mówią jasno w chwili tej,
że czarami... że czarami oczy jej!
Tak, niezawodnie, bo wszedłszy pod ten dach
tylko mi tych oczów strach!
Nie, nie! Nie myślmymy o tym.
Baczność, Stefanie!
Wszak się przyrzekło żyć
w bezzennym stanie!
Cóż to jest?
Maciej mówił, że od lat tysiąca
chyba dusza wracająca
spoza groby dla pokuty
wprowadza w obrót zegar ten popsuty...
Przestał bić...
A teraz gra...

aria

Boże mój, melodia ta... o, jakież chwile przypomina,
jak rozżarza w piersi krew!
Mój ojciec w kole rodzinnem naszym
mnie lub Zbigniewa, starszego syna,
ucząc drewnianym władać pałaszem,
tak często nucił ten sarmacki śpiew!
Słyszę tę piosenkę z dziecięcych wspomnień
echem,
jak płynie z piersi ojca do niebiańskich stref!
Widzę, jak matka z anielskim swym uśmiechem
strzeże synów, swoich synów igrających w cie-
niu drzew...
Matko, moja miła!
O, Matko moja miła!
Po twym zgonie, w ojca łonie
skonał ten serdeczny śpiew...
Serdeczny śpiew...
Słyszę, jak rodzic tę pieśń swobodnie nuci,
gdy za najświętszą sprawę śpieszy oddać krew...
Widzę, jak matka niepewna, czy on wróci,
wzywa Boga,
prosi Boga,
by łagodził wojny gniew!
Matko moja miła!
Gdyś nas osierociła,
po Twym zgonie, w ojca łonie
skonał ten serdeczny śpiew...
Serdeczny śpiew...

Straszny dwór

muzyka: Stanisław Moniuszko

libretto: Jan Chęciński

prapremiera: Teatr Wielki w Warszawie, 28 września 1865 r.

Miecznik – baryton

Hanna – sopran

Jadwiga – mezzosopran

Damazy – tenor

Stefan – tenor

Zbigniew – bas

Cześnikowa – sopran

Maciej – baryton

Skołuba – bas

Marta – sopran

Grześ – tenor

Stara niewiasta – mezzosopran

Prolog

Dwaj bracia Stefan i Zbigniew powracając do domu po zwycięskiej wyprawie wojennej, żegnają się ze swoimi towarzyszami z chorągwi panczernej i składają „kawalerskie śluby” – postawiają się nie żenić, aby w każdej chwili być w gotowości na wezwanie Ojczyzny.

Akt I

W posiadłości Stefana i Zbigniewa wszyscy oczekują przybycia paniczów. Po chwili zjawiają się serdecznie witani przez poddanych. Dziękują Bogu, że pozwolił im powrócić do domu i raz jeszcze ponawiają swoje śluby. Lecz oto przybywa ich stryjenka – Cześnikowa – która już myśli o wyswataniu ich z dwiema panienkami z zaprzyjaźnionej rodziny. Usłyszawszy zaś, że młodzieńcy wybierają się wkrótce w odwiedziny do starego przyjaciela rodziny – Miecznika z Kalinowa – niepokoi się nie na żarty. Miecznik ma bowiem dwie piękne córki i plany matrymonialne Cześnikowej mogą wziąć w łeb. Usiłuje więc odwieść ich od tego zamiaru mówiąc, że dwór w Kalinowie jest przeklęty. Młodzi kawalerowie jednak ze śmiechem przyjmują jej słowa i nie bacząc na przestrogi wyruszają w drogę.

Akt II

Wigilia Nowego Roku (31 grudnia). Dwór Miecznika w Kalinowie. Dziewczęta, wśród nich także Hanna i Jadwiga – córki Miecznika, zajmują się haftowaniem kobierca. Nagle Jadwiga przypomina wszystkim, że dzisiaj jest wieczór tradycyjnego wróżenia z wosku. We dworze odbywają się przygotowania do wróżb, zaś Jadwiga opisując wróżby marzy, aby ukazał się jej przyszły mąż. Pojawia się Hanna, a tuż za nią starający się o jej przychyłność zaufany sługa Miecznika – Damazy, niosąc naczynie z woskiem. Rozpoczynają się wróżby. Damazy ma nadzieję, że może wosk pokaże jego frak lub perukę, lecz oczom zebranych ukazuje się – zarówno dla Hanny, jak i Jadwigi – zbroja i szyszak z przyłbicą. Miecznik, który przygląda się tym wróżbom jest niezwykle zadowolony, gdyż od dawna pragnie dla swych córek za mężów prawdziwych patriotów, nie zaś wyfraczonych paniczków w rodzaju Damazego, o czym nie omieszka mu przy tej okazji przypomnieć. Zabawę przerywa przybycie Cześnikowej, która uprzedza przyjazd bratanków, oczerniając ich przy tej okazji, że są trwożliwi i zniewieściali. W tym momencie wracają myśliwi z polowania na czele ze Skołubą – klucznikiem Miecznika. Myśliwi drwią ze Skołuby,

że ustrzelony dzik nie jest jego trofeum, gdyż celny strzał należał do kogoś, kto właśnie jechał drogą w stronę Kalinowa. Okazuje się że byli to właśnie Stefan i Zbigniew, zaś celny strzał był dziełem ich sługi Macieja. Pojawiają się oni teraz na progu serdecznie witani przez Miecznika. Skołuba zauważa Macieja i spór o dzika rozbrzmiewa od nowa. Skołuba chce się odegrać na Macieju, zaś Damazy pragnie oddalić potencjalnych rywali. W tej atmosferze Miecznik zaprasza wszystkich do stołu.

Akt III

Gościom przygotowano nocleg w wieży zamkowej. Przed nimi pojawiają się Hanna i Jadwiga, które ukrywają się za portretami swoich prababek. Chcą spłatać figla młodemu kawalerom, aby przekonać się, czy rzeczywiście są oni tak trwożliwi, jak to opisała im Cześnikowa. Pojawia się również Damazy, który chowa się w starym zegarze. I on ma ochotę nastraszyć paniczów, aby nie stanowili zagrożenia dla jego planów małżeńskich. Pojawia się także Skołuba, który niezwykle sugestywnie opisuje Maciejowi, że w tym zamku straszy, chcąc się w ten sposób odegrać za porażkę na polowaniu. Zastraszony Maciej opowiada o wszystkim Zbigniewowi i Stefanowi, który odstępuje Maciejowi swoją komnatę, a sam zostaje w narożnej komnacie z zegarem i portretami prababek. Cisza panująca w wieży i wrażenia minionego dnia napawają go błogim uniesieniem. Do głosu dochodzi uczucie jakim darzy Hannę. Stan ten potęguje jeszcze dźwięk kuranta dochodzący z zegara i budzący wspomnienia młodości. Także Zbigniew nie może zasnąć i przychodzi do brata, aby podzielić się z nim rodzącym się uczuciem do Jadwigi. Świadcami tych wyznań są ukryte za obrazami Hanna i Jadwiga. Nagle obie panny uciekają, zaś bracia słysząc jakiś ruch postanawiają odnaleźć jego przyczynę. Wybiegają z komnaty zostawiając na straży Macieja. W tym czasie Damazy postanawia wymknąć się po cichu z komnaty. Natyka się jednak na Macieja, który natychmiast daje znać o tym fakcie paniczom. Stefan i Zbigniew przekonani, że Damazy chciał z nich zadrwić żądają od niego wyjaśnień. Aby ocalić swoją skórę Damazy opowiada, że właśnie poznał prawdziwą historię Straszego Dworu, na którym ciąży krew i cierpienie ludzkie. Słyszając to bracia nie tylko nie karzą Damazego, lecz sami postanawiają opuścić rankiem dwór.

Akt IV

Pomimo nadchodzącego świtu Hanna nie może zasnąć. Jest pod urokiem Stefana i dziwi się, jak mógł on złożyć kawalerskie śluby. Czyżby nie wierzył w patriotyzm polskich kobiet? Pojawia się Damazy, który ośmiesza przed nią Stefana, mówiąc, że chce on wyjechać, gdyż przestraszył się nocnych zjaw. Hanna nie wierząc tym słowom ucieka do swojej komnaty. Stefan i Zbigniew oznajmiają o swym zamiarze wyjazdu, lecz odmawiają podania przyczyny. Zirytowany Miecznik zaczyna podejrzewać ich o tchórzostwo, lecz słysząc to Maciej opowiada o wszystkim, co usłyszeli w nocy od Damazego. Miecznik na te słowa postanawia wyjaśnić całą sprawę, lecz przeszkadza mu w tym nadjeżdżający z hałasem kulig, w którym odnajduje się też przebrany Damazy. Pytany surowo przez Miecznika, dlaczego ośmielił się rzucić kalumnię na jego dom, wykrętnie odpowiada, że ze względu na miłość do jednej z córek Miecznika. W tym momencie jednak Stefan i Zbigniew nie pozwalają mu dokończyć i oświadczają Miecznikowi, że proszą go o rękę Hanny i Jadwigi. Miecznik zadowolony z takiego obrotu sprawy błogosławi młodemu parom opowiadając jednocześnie prawdziwą historię „straszego dworu”, który został tak nazwany przez zazdrosne matki pańien z sąsiednich okolic, kiedy dziad Miecznika miał dziewięć córek tak pięknych, że każdy młodzieniec przybywający do Kalinowa prosił o rękę jednej z nich. I jak się okazuje dwór w Kalinowie nadal jest „straszny”, czego dowodem są dwie młode pary. Na zakończenie wszyscy świętują Nowy Rok oraz zaręczyny ognistym mazurem.